

Makale Bilgisi / Article Info

Geliş / Received: 14.02.2024

Kabul / Accepted: 16.04.2024

Araştırma Makalesi / Research Article

DOI: 10.55666/folklor.1436942

**OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE İSTENMEYEN DAVRANIŞLARIN
YÖNETİMİ: NEDENLER, MÜDAHALE STRATEJİLERİ VE
DAVRANIŞSAL UYUMUN VAKA ÖRNEKLERİYLE DESTEKLENMESİ**

Özgün UYANIK AKTULUN* & Ümit Ünsal KAYA & Ali İbrahim Can GÖZÜM*****

Öz

Bu çalışma, okul öncesi dönemde çocukların gösterdiği istenmeyen davranışların yönetimi üzerine yoğunlaşarak, bu davranışların nedenlerini, müdahale stratejilerini ve sosyal beceri öğretiminin önemini derinlemesine inceler. Okul öncesi dönem, çocukların yaşamındaki en kritik evrelerden biri olarak kabul edilir; zira bu dönem, çocuğun bilişsel, dil, motor ve sosyal-duygusal gelişiminin temellerinin atıldığı bir zaman dilimidir. Bu evrede, çocuklar diğer kişilerle sağlıklı ve dengeli sosyal ilişkiler kurma, kendilerini ifade edebilme ve duygularını yönetebilme yetenekleri açısından önemli gelişmeler gösterirler. Ancak, sosyal-duygusal gelişimde yaşanan sınırlılıklar veya yetersizlikler, problem davranışlar olarak tanımlanan olumsuz saldırgan davranışlarla sonuçlanabilir. Bu problem davranışlar, çocuğun gelişimsel özellikleriyle uyumlu olmayan, çevreye rahatsızlık veren ve tutarlı bir şekilde tekrar eden eylemler şeklinde ifade edilmektedir. Bu davranışlar, sınıf içindeki eğitim sürecini, öğretmen ve çocuk arasındaki iletişimi ve akran etkileşimlerini olumsuz etkileyen davranışlar olarak bilinir. Okul öncesi öğretmenlerinin bu tür davranışlarla başa çıkabilmesi, çocukların sosyal-duygusal gelişimlerini destekleyen stratejileri etkili bir şekilde uygulayabilmeleriyle mümkündür. Bu bağlamda, sınıfta gözlemlenen problem davranışları doğru bir şekilde belirleyebilmek ve bu davranışlara gelişimsel olarak uygun ve etkili yöntemlerle müdahale edebilmek önemlidir. Erken dönemde etkili bir şekilde müdahale edilmeyen problem davranışlar, çocuğun öğrenmesini ve sağlıklı bir birey olarak yetişmesini hem kısa hem de uzun vadede olumsuz yönde etkilemektedir. Bu tür davranışlar, çocuğun okul öncesi eğitim programından etkili bir şekilde yararlanamamasına, sınıf içi uygulamalardan mahrum kalmasına ve akranlarıyla olan etkileşimlerinin azalmasına neden olabilmektedir. Dolayısıyla, okul öncesi öğretmenlerinin, problem davranışları doğru bir şekilde belirleyebilme ve bu davranışlara müdahalede pedagojik açıdan uygun stratejileri kullanabilme becerileri büyük önem taşımaktadır. Bu çalışma, okul öncesi dönemde çocukların karşılaştığı istenmeyen davranışların tanımı, nedenleri ve bu davranışların nedenlerinin tespit edilmesinde izlenmesi gereken stratejileri kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Bu doğrultuda çalışmada, istenmeyen davranışların yönetim stratejilerine yer verilmiş, örnek olaylar aracılığıyla bu stratejilerin nasıl uygulanabileceği açıklanmıştır. Ayrıca, uygun çocuk davranışının nasıl sürdürüleceği ve okul öncesi eğitim kurumlarında karşılaşılan davranış problemlerinin önlenmesi amacıyla uygulanabilecek sosyal beceri öğretimi yöntemleri örneklerle sunulmuştur. Sonuç olarak, bu derleme makale, okul öncesi öğretmenlerinin, eğitimcilerin ve çocuk gelişimi uzmanlarının, çocukların istenmeyen davranışlarını yönetme ve olumlu davranış değişiklikleri sağlama konusunda bir rehber sunmayı amaçlamaktadır. Pedagojik açıdan uygun müdahale yöntemlerinin kullanımı, çocukların sosyal-duygusal gelişimini desteklemenin yanı sıra, eğitim süreçlerinin kalitesini artırarak öğrenme ortamlarını daha verimli hale getirecektir. Bu nedenle, bu derleme makalesinin amacı, okul öncesi eğitim alanında faaliyet gösteren eğitimcilerin, ebeveynlerin ve çocuk gelişimi uzmanlarının karşılaştıkları zorlukları aşmalarına yardımcı olacak bilimsel temellere dayalı, etkili müdahale stratejilerini ve sosyal beceri öğretimi yöntemlerini sunmaktır. Öğretmenlerin bu alandaki becerilerinin geliştirilmesi, problem davranışların yönetilmesi ve uygun çocuk davranışlarının teşvik edilmesi konusunda önemli katkılar sağlayacak, böylece eğitim süreçlerinin daha etkili ve verimli hale gelmesine katkıda bulunacaktır. Bu çalışma, okul öncesi eğitimde karşılaşılan davranışsal zorlukların üstesinden gelinmesinde önemli bir kaynak olmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi, istenmeyen davranışlar, müdahale stratejileri, davranışsal uyum, sosyal beceri öğretimi.

* Doç. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, ouyanik@aku.edu.tr

** Dr. Öğr. Gör., Afyon Kocatepe Üniversitesi, umitunsalkaya@gmail.com

*** Doç. Dr., Kafkas Üniversitesi, a_ibrahimcan@hotmail.com

MANAGEMENT OF UNDESIRABLE BEHAVIORS IN PRESCHOOL PERIOD: CAUSES, INTERVENTION STRATEGIES, AND SUPPORT FOR BEHAVIORAL ADAPTATION WITH CASE EXAMPLES

Abstract

This study delves into the management of undesirable behaviors exhibited by preschool children, examining the underlying causes of these behaviors, intervention strategies, and the importance of teaching social skills in depth. The preschool period is considered one of the most critical stages in a child's life, as it lays the foundation for cognitive, language, motor, and socio-emotional development. During this period, children demonstrate significant advancements in establishing healthy and balanced social relationships, expressing themselves, and managing their emotions. However, limitations or inadequacies in socio-emotional development during this period can lead to negative behaviors, defined as problem behaviors that are inconsistent with developmental stage characteristics, cause discomfort to the environment, and are repetitively exhibited. These behaviors are known to negatively affect the educational process within the classroom, communication between teacher and child, and peer interactions. It is possible for preschool teachers to manage such behaviors effectively by implementing developmentally appropriate and effective strategies that support the social-emotional development of students. In this context, accurately identifying problem behaviors observed in the classroom and intervening with developmentally appropriate and effective methods is crucial. Problem behaviors not effectively intervened in the early stages can adversely affect a child's learning and development into a healthy individual in both the short and long term. Such behaviors can prevent the child from benefiting effectively from the preschool education program, exclude them from classroom activities, and reduce their interactions with peers. Therefore, the ability of preschool teachers to accurately identify problem behaviors and intervene with pedagogically appropriate strategies is of great importance. This work comprehensively addresses the definition, causes, and strategies for identifying the causes of undesirable behaviors encountered by children in the preschool period. It provides detailed information on intervention strategies for managing undesirable behaviors, illustrated through case examples. Furthermore, it presents examples of methods for sustaining appropriate child behavior and teaching social skills that can be applied to prevent behavioral problems in preschool education institutions. In conclusion, this review article aims to guide preschool teachers, educators, and child development specialists in managing children's undesirable behaviors and facilitating positive behavioral changes. The use of pedagogically appropriate intervention methods will not only support children's socio-emotional development but also enhance the quality of educational processes, making learning environments more efficient. Therefore, the purpose of this review article is to present scientifically based, effective intervention strategies and social skill teaching methods to help educators, parents, and child development professionals in the field of preschool education overcome the challenges they face. Enhancing teachers' skills in this area will contribute significantly to managing problem behaviors and promoting appropriate child behaviors, thereby contributing to more effective and efficient educational processes. This work aims to be a significant resource in overcoming behavioral challenges encountered in preschool education.

Keywords: Preschool, Undesirable Behaviors, Intervention Strategies, Behavioral Adaptation, Social Skill Teaching

Giriş

Okul öncesi dönem, çocuğun yaşamındaki en kritik evrelerden biri olarak kabul edilir. Bu dönem, 0-6 yaş aralığını kapsayarak, çocuğun bilişsel, dil, motor ve sosyal-duygusal gelişiminin temellerinin atıldığı bir zaman dilimidir (Kandır vd., 2010). Bu evrede, çocuklar diğer kişilerle sağlıklı ve dengeli sosyal ilişkiler kurma, kendilerini ifade edebilme ve duygularını yönetebilme yetenekleri açısından önemli gelişmeler göstermektedir. Ancak, sosyal-duygusal gelişimde yaşanan sınırlılıklar veya yetersizlikler, problem davranışlar olarak tanımlanan olumsuz saldırgan davranışlarla sonuçlanabilmektedir (Hemmeter vd., 2013). Bu problem davranışlar, çocuğun gelişimsel dönem özellikleriyle uyumlu olmayan, çevreye rahatsızlık veren ve tutarlı bir şekilde tekrar eden eylemler şeklinde ifade edilmektedir (Melekoğlu vd., 2015).

Problem davranışların sınıf içindeki eğitim sürecini, öğretmen ile çocuk arasındaki iletişimi ve akran etkileşimlerini olumsuz etkileyen davranışlar olduğu bilinmektedir (Karadeniz-Akdoğan, 2017; Kargı ve Erkan, 2004). Okul öncesi öğretmenlerinin bu tür davranışlarla başa çıkabilmesi, çocukların sosyal-duygusal gelişimlerini destekleyen stratejileri etkili bir şekilde uygulayabilmeleriyle mümkündür. Bu bağlamda, sınıfta gözlemlenen problem davranışları doğru bir şekilde belirleyebilmek ve bu davranışlara gelişimsel olarak uygun ve etkili yöntemlerle müdahale edebilmek önemlidir (Yağan-Güder vd., 2018).

Erken dönemde etkili bir şekilde müdahale edilmeyen problem davranışlar, çocuğun öğrenmesini ve sağlıklı bir birey olarak yetişmesini hem kısa hem de uzun vadede olumsuz yönde etkilemektedir. Bu tür davranışlar, çocuğun okul öncesi eğitim programından etkili bir şekilde yararlanamamasına, sınıf içi uygulamalardan mahrum kalmasına ve akranlarıyla olan etkileşimlerinin azalmasına neden olabilmektedir (Hemmeter vd., 2015). Dolayısıyla, okul öncesi öğretmenlerinin, problem davranışları doğru bir şekilde belirleyebilme ve bu davranışlara müdahalede pedagojik açıdan uygun stratejileri kullanabilme becerileri büyük önem taşımaktadır (Erbaş ve Yücesoy-Özkan, 2010; Öngören-Özdemir ve Tepeli, 2016; Uysal vd., 2010).

Bu derleme makale, okul öncesi dönemde çocukların karşılaştığı istenmeyen davranışların tanımı ve bu davranışların nedenlerinin tespit edilmesinde izlenmesi gereken stratejileri kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Makalenin ilerleyen bölümlerinde, istenmeyen davranışları yönetim stratejilerine yer verilmiş, örnek olaylar aracılığıyla bu stratejilerin nasıl uygulanabileceği açıklanmıştır. Ayrıca, uygun çocuk davranışının nasıl sürdürüleceği ve okul öncesi eğitim kurumlarında karşılaşılan davranış problemlerinin önlenmesi amacıyla uygulanabilecek sosyal beceri öğretimi yöntemleri örneklerle sunulmuştur.

Makale, okul öncesi öğretmenlerinin problem davranışları doğru bir şekilde tanımlama, önleme ve üzerinde etkili müdahale stratejileri geliştirebilme becerilerinin önemini vurgulamakta ve bu konuda bir rehber sunmayı amaçlamaktadır. Pedagojik açıdan uygun müdahale yöntemlerinin kullanımı, çocukların sosyal-duygusal gelişimini desteklemenin yanı sıra eğitim süreçlerinin kalitesini artırarak öğrenme ortamlarını daha verimli hale getirecektir. Bu nedenle, bu derleme makalesinin amacı, okul öncesi eğitim sürecinde eğitimcilerin, ebeveynlerin ve çocuk gelişimi uzmanlarının karşılaştıkları zorlukları aşmalarına yardımcı olacak bilimsel temellere dayalı, etkili müdahale stratejilerini ve sosyal beceri öğretimi yöntemlerini sunmaktır. Öğretmenlerin bu alandaki becerilerinin geliştirilmesi, problem davranışların yönetilmesi ve uygun çocuk davranışlarının teşvik edilmesi konusunda önemli katkılar sağlayacak, böylece eğitim süreçlerinin daha etkili ve verimli hale gelmesine katkıda bulunacaktır. Bu çalışma, okul öncesi eğitimde karşılaşılan davranışsal zorlukların üstesinden gelinmesinde önemli bir kaynak olmayı hedeflemektedir.

1.Okullarda Çocukların İstenmeyen Davranışlarının Tanımı

Okullardaki istenmeyen davranışlar, eğitim sürecinin akışını ve çocuklar arasındaki ilişkileri olumsuz yönde etkileyen, çocuğun kendisine ve çevresine zarar veren eylemler olarak tanımlanabilir. Bu davranışların tanımı ve müdahale yöntemleri üzerine yapılan akademik çalışmalar, eğitimciler ve araştırmacılar için önemli bir ilgi alanı oluşturmaktadır. Levin ve Nolan (2014) gibi araştırmacılar, bir davranışın eğitim sürecini aksatması, diğer çocukların öğrenme haklarını engellemesi, çocuğun kendine veya başkalarına zarar vermesi ya da çevreye maddi hasar vermesi durumunda bu davranışın istenmeyen olarak kabul

edilebileceğini belirtmişlerdir. Bu tanım, okul öncesi dönemde çocukların fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal gelişim özelliklerinin göz önünde bulundurulması gerektiğini vurgulayan Özgün (2008) tarafından da desteklenmektedir.

İnsan doğasının özünde iyi olduğunu savunan Rousseau, Montessori, Piaget ve Erikson gibi düşünürler, toplumsal yapının bu iyiliği olumsuz yönde etkileyebileceğini öne sürerler (Gürol, 2012; Barlett & Burton, 2014). Buna karşılık, Watson, Skinner ve Thorndike gibi davranışçı kuramcılar, istenmeyen davranışların gözlem, olumlu ve olumsuz pekiştirme araçlarıyla edinildiğini ileri sürmüşlerdir (Bee & Boyd, 2009; Berk, 2013; Barlett & Burton, 2014). Psikanalitik kuram, bilinçaltı süreçlerin ve dışsal uyaranların; Hümanistik kuramlar, baskıcı eğitim sistemlerinin ve dışsal etkenlerin; Piaget ve Vygotsky'nin bilişsel gelişim kuramları ise, zihinsel gelişime bağlı olarak kuralları ve nedenlerini anlamama gibi faktörlerin istenmeyen davranışların ortaya çıkmasına neden olduğunu öne sürerler.

Campbell (1995), yetişkinler tarafından istenmeyen olarak tanımlanan birçok davranışın, çocukların gelişimsel özelliklerini yansıttığını gösteren araştırmalara işaret eder. Evertson ve Emmer (2013), istenmeyen davranışları sınıflandırırken, bu davranışların kapsam ve etkilerine göre değişkenlik gösterdiğini belirtmişlerdir. Smith ve Laslett (2002) ile Fields ve Boesser (2002), okul öncesi dönemdeki çocuklarda görülen istenmeyen davranışların genellikle şımarıklık, söz dinlememe, saldırganlık gibi davranışlar olduğunu ifade etmişlerdir. Sadık (2002) ve Kandır (2000), okul öncesi eğitim kurumlarında öğretmenlerin sık karşılaştığı problem davranışları arasında gürültü, ilgisizlik ve saldırganlığı sıralamışlardır.

Korkmaz (2023), Tertemiz (2004) ve Öztürk (2005) gibi araştırmacılar, sınıf atmosferine ve eğitim sürecine zarar veren, arkadaşlar arasındaki ilişkileri bozan ve okul düzenini aksatan davranışları istenmeyen davranışlar olarak tanımlamışlardır. Çelikten ve Teyfur (2014) ise, istenmeyen davranışların belirlenmesi için ölçütler sunmuşlardır: öğrenmeyi engelleme, güvenliği tehdit etme, maddi zarar verme ve sosyalleşmeyi olumsuz etkileme. Bu ölçütler, Rita ve Allen (2006) ve Kaiser ve Rasminsky (2009) tarafından da desteklenmiş olup, davranış problemlerinin, çocuğun bilişsel, sosyal veya duygusal gelişimine zarar veren davranışlar olduğunu belirtmişlerdir. Donna ve Clifford (2003) ise, bir davranışın problem olarak tanımlanabilmesi için belirli kriterlere uyması gerektiğini vurgulamışlardır.

Gelfand ve Drew (2003) ve Kaiser ve Rasminsky (2009), bazı çocukların zorlayıcı davranışları, yaşadıkları stresli veya zorlayıcı olaylara tepki olarak geliştirdiklerini ifade etmişlerdir. Başar (2013), Şahin ve Arslan (2014), Alptekin vd., (2011) ve Özer vd. (2014) gibi araştırmacılar, öğretmenlerin istenmeyen davranışları yönetmek için uyguladıkları yöntemler üzerine çalışmışlardır. Melekoğlu vd. (2015) ile Erbaş ve Yücesoy-Özkan (2010), problem davranışların gelişimsel dönem özellikleriyle uyumlu olmayan, çevreye zarar veren davranışlar olarak ifade edildiğini belirtmişlerdir. Karadeniz-Akdoğan (2017) ve Kargı ve Erkan (2004), sınıf içinde eğitim sürecini olumsuz etkileyen davranışların, öğretmen ve çocuk iletişimini zedelediğini vurgulamışlardır.

Okul öncesi dönem, öğretmenlerin ve ebeveynlerin problem davranışlar konusunda en çok şikayetçi oldukları dönemlerden biridir (Zhang ve Sun, 2011). Bu dönemde sıklıkla rastlanan davranışlar arasında saldırganlık, söz dinlememe ve karşı gelme yer almaktadır. Gilliam (2005) tarafından yapılan araştırmalar da bu davranışların okul dönemine kıyasla üç kat daha fazla olduğunu göstermiştir. Upshur vd. (2009) ise, problem davranışların sınıf ortamında görülme sıklığının %14 ile %34 arasında değiştiğini belirtmiştir.

Cameron (1998) tarafından yapılan sınıflandırmaya göre, sınıf ortamında ortaya çıkan problem davranışlar saldırganlık, fiziksel hasar, sosyal olarak kabul edilemez davranışlar, meydan okuyucu tutumlar ve katılım eksikliği olarak beş ana kategori altında incelenmiştir. Temiz (2020) ise, okul öncesi öğretmenlerinin en çok karşılaştıkları istenmeyen davranışların paylaşım sıkıntısı, kıskançlık, hırçınlık, arkadaşına vurma, öfke nöbeti, inatçılık, tırnak yeme, içe kapanıklık, ilgisizlik gibi davranışlar olduğunu ortaya koymuştur.

Okullardaki istenmeyen davranışların yönetimi, çocukların gelişimine ve eğitim kalitesine katkıda bulunmak için kritik bir öneme sahiptir. Eğitimcilerin ve ebeveynlerin, bu davranışların nedenlerini anlamaları ve etkili müdahale stratejileri geliştirmeleri, çocukların sosyal, duygusal ve akademik

gelişimlerini destekleyecektir. Bu bağlamda, yapılan araştırmalar ve teorik çerçeveler, istenmeyen davranışların anlaşılması ve yönetilmesi konusunda değerli bilgiler sunmaktadır.

Örneğin, Korkmaz'a (2023) göre, sınıf içinde karşılaşılan davranışların istenmeyen davranış olup olmadıklarının belirlenebilmesi için birtakım ölçütler vardır. Bunlar, çocuğun kendisini ya da sınıf arkadaşlarının öğrenmelerini engelleyip engellemediği, çocuğun kendisini ya da sınıf arkadaşlarının güvenliğini tehdit edip etmediği, okul araç-gereçlerine veya arkadaşlarının kişisel eşyalarına zarar verip vermediği ve çocuğun sosyalleşmesini olumsuz etkileyip etkilemediğidir (Çelikten ve Teyfur, 2014).

Okul öncesi öğretmenlerinin problem davranışlara yönelik algıları üzerine yapılan araştırmalar, öğretmenlerin çocuklardaki öfke nöbetleri, ağlama, bağırma, inatçılık gibi sosyal olarak kabul edilmeyen davranışlar (Derman, 2017; Yağan-Güder vd., 2018), saldırganlık ve şiddet eğilimleri (Akman vd., 2011) ve gürültü yapma, ilgisizlik, şikayetçilik, söz kesme, oturma düzenine uymama ve arkadaşlarını rahatsız etme gibi sınıf kurallarına aykırı davranışlar (Sadık, 2002) üzerinde durduklarını ortaya koymuştur. Bu bulgular, öğretmenlerin problem davranışları tanımlama konusunda zorluklar yaşadıklarını düşündürmektedir. Zira, öğretmenler tarafından problem olarak nitelendirilen bazı davranışların aslında problem davranış olmadığı belirlenmiştir. Araştırmalar, okul öncesi dönemdeki çocukların hareketlilik, inatçılık, oyuncakları ağızına alma, gerçek dışı olaylar anlatma gibi davranışlarının, bu yaş grubunun gelişimsel özellikleri nedeniyle ortaya çıktığını ve genellikle öğretmenler tarafından problem davranış olarak değerlendirildiğini göstermiştir. Ancak, bir davranışın problem davranış olarak kabul edilebilmesi için çocuğun veya akranlarının öğrenmesini engellemesi, çocuğun sosyal iletişimini ve etkileşimini olumsuz etkilemesi, çocuğa, akranlarına veya çevresindeki diğer bireylere zarar vermesi ve tekrar eden bir örüntüye sahip olması gerekmektedir (Erbaş, 2018). Ayrıca, bir davranışın problem olarak değerlendirilmesinde, davranışın gelişim dönemine uygunluğu, sıklığı, yoğunluğu ve cinsiyete göre normalden sapması gibi faktörlerin de göz önünde bulundurulması önemlidir (Akbaba, 2004; Özbey, 2010; Özgü ve Yılmaz, 2017; Yavuzer, 2019; Yörükoğlu, 2000). Dolayısıyla, sınıfta gözlemlenen problem davranışları doğru bir şekilde tanımlayabilmek için öğretmenlerin çocukların gelişimsel özelliklerini ve problem davranışın özelliklerini iyi anlamaları şarttır.

Sonuç olarak, eğitimcilerin ve ebeveynlerin problem davranışların arkasındaki nedenleri anlamaları ve uygun müdahale stratejilerini geliştirmeleri, çocukların gelişimleri ve eğitim ortamlarının kalitesi için kritik önem taşımaktadır. Bu nedenle, istenmeyen davranışların yönetimi üzerine yapılan araştırmalar ve teorik çalışmalar, eğitimciler için değerli bir kaynak teşkil etmektedir.

2.Okulda İstenmeyen Davranışların Olası Nedenleri

İstenmeyen davranışlarla başa çıkmanın ilk adımı, bu davranışların altında yatan nedenleri anlamaktır. İstenmeyen bir davranışın ortaya çıkmasını engellemek ve başarılı bir şekilde yönetmek için, davranışın nedenlerinin ve etkileyen durumların kapsamlı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir (Good ve Brophy, 2008). Bu bölümde, okul öncesi dönemde görülen istenmeyen davranışların olası nedenleri, sınıf dışı ve sınıf içi etkenler olmak üzere iki ana başlık altında ele alınmıştır (Başar, 2013; Aydoğan, 2014).

2.1.Sınıf Dışı Etkenler

Sınıf dışı etkenler, okulun fiziksel özellikleri, çocuk sayısı ve yönetim yapısı gibi faktörlerden oluşmaktadır. Eğitim materyallerinin yetersizliği veya eksikliği, okulun misyon ve vizyonunun belirsizliği çocuklarda istenmeyen davranışların oluşumuna katkıda bulunabilir. Ayrıca, çocuğun çevresindeki diğer çocukların ve yetişkinlerin tutum ve davranışları, medya ve teknolojik etkenler de önemli rol oynamaktadır (Gordon, 2014).

Aile yapısı, ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları ve aile içi iletişim, çocukların davranışlarını önemli ölçüde etkileyebilir. Ebeveynlerin yetersiz anne-babalık becerileri, sosyal ve duygusal destek eksikliği, çocukların okul ortamına sorun taşımalarına neden olabilir (Gimpel ve Holland, 2003; Aydoğan, 2014). Düşük sosyo-ekonomik seviye, ebeveynlerin ayrı yaşaması ve babanın ilgisizliği gibi faktörler, çocukların sosyal ve duygusal gelişimini olumsuz etkileyebilir (Özbey, 2010). Ailedeki çocuk sayısının fazlalığı veya azlığı da çocukların davranışlarını etkileyebilir; çok çocuklu ailelerde ilgi eksikliği, az çocuklu ailelerde ise şımarıklık ve bencillik görülebilir (Berk, 2013). Toplumsal değişimlerin hızı, çocukların

davranışlarını yönlendirecek kuralların oluşturulamaması, bilgi patlaması ve otoriteye duyulan saygının azalması çocuklarda olumsuz davranışların gelişimine katkıda bulunabilir (Okutan, 2014).

2.2.Sınıf İçi Etkenler

Sınıf içi etkenler, öğretmenin kişisel ve mesleki nitelikleri, sınıf ortamı ve öğrenme sürecinin yönetimi gibi faktörlerden oluşur. Öğretmenin mesleki yeterlilikleri, iletişim becerileri ve öğrencilere yaklaşımı, çocukların davranışları üzerinde büyük bir etkiye sahiptir (Başar, 2013). Eğitim sürecinin yetersiz planlanması, öğretim yöntem ve tekniklerinin çeşitliliğinin az olması, çocukların pasif bırakılması ve öğretmenin olumsuz iletişimi, istenmeyen davranışların oluşumuna neden olabilir (Smith ve Laslett, 2002; McLeod vd., 2003).

Öğretmenin çocuklara karşı olumsuz tutumları, korku ve baskının hâkim olduğu sınıf ortamları, çocukların istenmeyen davranışlar geliştirmesine yol açabilir. Ayrıca, sınıf kurallarının belirsizliği ve uygulanmasındaki tutarsızlıklar, eğitim sürecinin verimliliğini düşürebilir ve istenmeyen davranışları tetikleyebilir (McLeod vd., 2003). Kültürel çeşitlilik ve bireysel farklılıklar da sınıf içinde çatışmalara ve istenmeyen davranışlara yol açabilir (Başar, 2013; Aydoğan, 2014).

İstenmeyen davranışların yönetimi, çocukların gelişimi ve eğitim kalitesi için hayati öneme sahiptir. Erken müdahale, önleyici tedbirler ve etkili yönetim stratejileri, bu davranışların nedenlerinin kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını gerektirir. Öğretmenlerin çocukları iyi tanınması, gözlem yeteneğine sahip olması ve uygun davranış değiştirme yöntemlerini uygulaması, istenmeyen davranışların çözümünde başarıya ulaşmanın anahtar faktörleridir. Erken çocukluk döneminde yaşanan olumsuz deneyimler, utangaçlık, reddedilme, otoriter ebeveynlik tarzı, olumsuz aile koşulları ve yoksulluk gibi faktörler, problem davranışların oluşumunda önemli rol oynamaktadır (Choi et al., 2019; Liu vd., 2019; Al-Hajeri, 2020; Gonzalez-Garcia vd., 2017).

Ebeveynlerin kişilik ve sağlık problemleri de çocuklardaki davranış problemleriyle ilişkilendirilmiştir (Kim vd., 2020). Çocukların ebeveynlerinden intikam alma veya dikkat çekme çabaları, yetersizlik duyguları da davranış problemlerinin altında yatan nedenler arasında yer alabilir (Baş & Şimay, 2013). Yıkıcı davranış sorunları, çocukluktan ergenliğe ve yetişkinliğe kadar devam edebilir ve farklı ortamlarda tekrarlanabilir (Gangal ve Öztürk, 2019; Lösel ve Bender, 2012). Erken çocukluk döneminde yüksek düzeyde dışsallaştırıcı davranış sorunları sergileyen çocukların, akademik başarısızlık ve okulu bırakma gibi sorunlarla karşılaşma riski vardır (Bulotsky-Shearer ve Fantuzzo, 2011).

Bu bağlamda, öğretmenlerin çocukların gelişimsel özelliklerini, aile ve sosyal çevrelerini iyi anlamaları, problem davranışların doğru tanımlanması ve etkili müdahale stratejilerinin geliştirilmesi için temel bir öneme sahiptir. Öğretmenler, çocukları tanıma ve değerlendirme yöntem ve tekniklerini etkin bir şekilde kullanarak, problem davranışların altında yatan nedenleri belirleyebilir ve uygun davranış değiştirme yöntemlerini uygulayabilirler. Bu süreç, çocukların sosyal, duygusal ve akademik gelişimlerini destekleyecek, eğitim ortamlarının daha verimli ve olumlu hale gelmesine katkıda bulunacaktır.

Sonuç olarak, okul öncesi dönemde uygunsuz davranışların olası nedenlerinin kapsamlı bir şekilde incelenmesi, bu davranışların etkili bir şekilde yönetilmesi ve çocukların sağlıklı gelişimlerinin desteklenmesi için kritik öneme sahiptir. Eğitimciler, aileler ve toplum, çocukların ihtiyaçlarını karşılayacak, onları destekleyecek ve olumlu davranışların gelişimini teşvik edecek stratejiler geliştirmek için birlikte çalışmalıdır.

3.Okul Öncesi Dönem Çocuklarında İstenmeyen Davranışların Nedenlerinin Tespit Edilmesi için İzlenmesi Gereken Stratejiler

Okul öncesi dönemdeki çocuklarda istenmeyen davranışların nedenleri çeşitlidir ve her zaman kolayca anlaşılabilir. Bu davranışların altında yatan sebepleri anlamak, çocuğun günlük yaşamındaki değişiklikleri, aile içi dinamikleri ve sınıf içi etkileşimleri dikkatli bir şekilde incelemeyi gerektirir. Warner ve Lynch (2004) tarafından önerilen stratejiler, bu süreci yönlendirmede yardımcı olabilir:

Aile ile İşbirliği: Çocuğun evdeki yaşamı, sağlık durumu, kardeşler ve arkadaşlar ile ilişkileri gibi faktörler, okuldaki davranışlarını etkileyebilir. Aile ile yapılan görüşmeler, çocuğun yaşamındaki önemli değişiklikleri anlamada kritik öneme sahiptir.

Sınıf İçi Gözlemler: İstenmeyen davranışın ne zaman ve nerede gerçekleştiği, hangi aktiviteler sırasında ortaya çıktığı ve belirli çocuklar bir aradayken mi yaşandığı gibi detaylar, davranışın nedenlerini anlamada önemlidir.

Davranışın Tanımlanması: İstenmeyen davranış, somut ve gözlemlenebilir bir şekilde, örneğin saldırganlık veya öfke nöbeti gibi, detaylı olarak not edilmelidir.

Davranışın Sonuçları: Çocuğun davranışının sonucunda ne elde ettiği veya neyi kaçındığı, davranışın sürdürülmesine neden olan faktörlerin belirlenmesinde yardımcı olur.

Davranışın Amacı: Çocukların dikkat çekmek, kontrolü ele almak, duyuşsal uyarım elde etmek veya belirli bir durumdan kaçınmak gibi çeşitli nedenlerle istenmeyen davranışlar sergileyebileceği değerlendirilmelidir.

İlgi ve Kaçınma Davranışları: Çocuğun davranışının, ilgi çekme amacı taşıyıp taşımadığı veya belirli bir görevden kaçınma amacı güdüp gütmeyeceği sorgulanmalıdır.

Kontrol ve İfade Edememe: Çocuğun kontrolü ele alma isteği veya kendini ifade edememe durumu, istenmeyen davranışların altında yatan nedenler arasında olabilir.

Duyusal Problemler: Hiperaktivite veya otizm gibi duyuşsal problemleri olan çocuklar, sıklıkla istenmeyen davranışlar sergileyebilir.

Sosyal Etkileşim Problemleri: Akranlarıyla etkileşimde zorluk çeken çocuklar, saldırgan davranışlar sergileyebilir.

Fiziksel ve Duyguşsal Durum: Çocuğun açlık, uykusuzluk gibi fiziksel durumları ve günlük rutinlerdeki değişiklikler, davranışlarını etkileyebilir.

Ortamın Düzenlenmesi: Gürültülü, sıkıcı ve çok uyarıcının bulunduğu ortamlar, çocukların istenmeyen davranış göstermesine neden olabilir.

Bu adımlar takip edilerek, çocukların istenmeyen davranışlarının nedenleri daha net bir şekilde anlaşılabilir ve bu davranışları ortadan kaldırmaya yönelik etkili yönetim stratejileri geliştirilebilir. Öğretmenlerin, çocukları iyi tanınması ve gözlem yeteneğine sahip olması, bu süreçte başarıya ulaşmanın temelini oluşturur.

4.İstenmeyen Davranışları Yönetim Stratejileri

Okul öncesi dönemdeki çocuklarda istenmeyen davranışların yönetimi, eğitimcilerin karşılaştığı en önemli zorluklardan biridir. Bu dönem, çocukların gelişiminde kritik bir evre olduğundan, davranış sorunlarının erken tespiti ve etkili müdahale yönetim stratejilerinin uygulanması, çocukların sağlıklı bireyler olarak gelişimlerini desteklemek açısından büyük önem taşır (Campbell, 1995; Gimpel ve Holland, 2003). Eğitimciler, sınıfta problem davranışı belirledikten sonra, bu davranışa gelişimsel olarak uygun ve etkili bir şekilde müdahale etmekle yükümlüdürler (Yağan-Güder vd., 2018).

İstenmeyen davranışların yönetiminde ilk adım, davranışın altında yatan nedenlerin belirlenmesidir (Şahin & Arslan, 2014). Bu süreç, eğitim ortamının niteliğinin artırılması, öğretmen özellikleri, öğretmen-çocuk iletişimi ve programlama gibi faktörlerin gözden geçirilmesini içerir (McLeod vd., 2003; Evertson ve Emmer, 2013). Öğretmenlerin pedagojik açıdan uygun ve etkili stratejileri belirlemeleri, problem davranışların yönetiminde kritik bir öneme sahiptir (Yücesoy-Özkan, 2016).

Eğitimciler, istenmeyen davranışlara müdahalede çeşitli stratejiler kullanmaktadırlar. Bu stratejiler arasında kuralları hatırlatma, uyarı işaretleri kullanma, fiziksel yakınlık kurarak uyarıda bulunma ve göz teması kurma gibi yöntemler bulunmaktadır (Uysal vd., 2010). Ancak, müdahale stratejilerinin seçiminde, çocuğun gelişimsel ihtiyaçlarına ve davranışın işlevselliğine uygun olması esastır.

Yücesoy-Özkan (2016) tarafından sınıflandırılan müdahale yöntemleri, öncül temelli, öğretim temelli, pekiştirme temelli, sönme temelli ve cezaya dayalı uygulamaları içerir. Bu yöntemler, çocukların sosyal becerilerini geliştirmeye, işlevsel iletişim kurmalarına ve kendini yönetme becerilerini kazanmalarına yardımcı olur. Öncül temelli ve öğretim temelli uygulamalar, problem davranışların önlenmesine yönelikken, sönme ve cezaya dayalı uygulamalar daha çok düzeltici niteliktedir.

Okul öncesi dönemde istenmeyen davranışların yönetimi, çocukların gelişimine olumlu katkıda bulunacak stratejilerin uygulanmasını gerektirir. Eğitimcilerin, çocuk gelişimi konusundaki bilgileri, sınıf yönetimi becerileri ve çocuklarla kurdukları olumlu ilişkiler, bu süreçte temel taşları oluşturur. Etkili müdahale yöntemlerinin seçimi ve uygulanması, çocukların gelişimine uygun beklentilerin oluşturulması ve eğitim programlarının geliştirilmesi, çocukların hem akademik hem de sosyal becerilerinin gelişimini destekleyecektir. Bu nedenle, istenmeyen davranışların yönetimi, eğitimcilerin çocukların bireysel ihtiyaçlarını anlamaları ve bu ihtiyaçlara uygun stratejiler geliştirmeleriyle mümkün olacaktır.

Alan yazında çocukların istenmeyen davranışlarını yönetme ile ilgili birçok strateji açıklanmıştır. En genel anlamda kabul gören, Evertson ve Emmer (2013) tarafından basit, ılımlı ve daha kapsamlı müdahaleler başlıkları altında toplanan stratejiler, okul öncesi dönem çocuklarının istenmeyen davranışlarının ortadan kaldırılmasında kullanılabilen çeşitli yaklaşımları içerir. Bu stratejiler, eğitimcilerin problem davranışlara müdahalede pedagojik açıdan uygun ve etkili yöntemleri belirlemelerine yardımcı olur. Öğretmenlerin çocuk gelişimi ile ilgili bilgilerinin yeterli düzeyde olması; çocukların yaş ve gelişimsel özellikleri açısından davranışlarını değerlendirmeleri, çocukların gelişimlerine uygun beklentiler oluşturmaları ve program geliştirmelerine temel olmaktadır. Bu bağlamda, öğretmenlerin seçecekleri stratejiler, çocukların bireysel gereksinimlerini, sınıf ortamının özelliklerini ve müdahalenin amacını dikkate alarak belirlenmelidir. Örnek olaylarla birlikte açıklanan bu stratejiler, çocukların istenmeyen davranışlarını etkili bir şekilde yönetmek ve olumlu davranış değişiklikleri sağlamak için kritik bir rehberlik sunar.

4.1. Basit Müdahaleler

Sözel olmayan ipuçları kullanın: İstenmeyen davranışta bulunan çocukla göz teması kurularak, parmağın ağza götürülmesi, baş sallama ya da çocukları vazgeçirmeye yönlendirecek el işareti gibi işaretlerin verilmesidir. Öğretmenin orada olduğunu bildirmesi ve çocuğu sakinleştirmek adına, koluna ya da omzuna hafifçe dokunulmasını içermektedir. Burada önemli olan çocuklar çok fazla kızginken onlara dokunulmaması gerektiğidir. Kızginken dokunulması durumun daha da kötüye gitmesine neden olabilmektedir (Evertson ve Emmer, 2013).

Örnek olay: Ayşe öğretmen oyun zamanı sırasında blok merkezindeki çocukların çeşitli ürünler oluşturmalarını sağlamak amacıyla merkeze farklı boyutlarda teneke meyve suyu kutuları ve süt kutuları bıraktı. Eylem ve Ada çeşitli boyutlardaki kutuları inceleyerek üst üste ve yan yana koyup yapıştırarak bir “uzay aracı” yapmaya karar verdiklerini açıkladılar. Çocuklar “uzay aracının yapımı için bazı kutuları açmamız gerekiyor” diyerek makas yardımı ile süt kutularını kesmeye başladı. Aynı merkezde oynayan Hakan ise “teneke kutuları ezerek uzay aracığının motorunu yapabilirim” dedi ve Ayşe öğretmenden teneke kutuları ezerek şekillendirmek için çekiç istedi. Çekiç yardımıyla teneke kutuları şekillendirmeye başlayan Hakan iki kutuyu ezerek şekillendirdikten sonra çekiçle Eylem ve Ada’nın süt kutularından oluşturmaya başladığı uzay aracına vurmaya başladı. Hakan’ı gözlemleyen Ayşe öğretmen Hakan’la göz iletişimi kurarak başını iki yana salladı ve çekiçi tutan kolundan hafifçe tutarak yeniden teneke kutularla çalıştığı alanı işaret etti.

Etkinliği hareketli yaptırın: Günlük eğitim akışlarının çocukların gelişimlerine, ilgi, istek ve gereksinimlerine uygun planlanması ve gün içerisinde kullanılacak materyallerin daha önceden hazır olması, çeşitli etkinlikler arası geçiş oyunlarının oynanması, geçişlerde hızlı hareket edilmesini ve ölü sürenin azaltılmasını sağlamaktadır (Evertson ve Emmer, 2013).

Örnek olay: Bir gün toplanma zamanı sırasında Semiha öğretmen, üç çocuktan boyama fırçalarını yıkamalarını istedi. Çocuklar fırçaları tuvaletteki lavabolara götürdüler. O sırada Semiha öğretmen, başka çocuklarla birlikte blokları kaldırma işine daldı. Kısa bir süre sonra çocuklardan biri öğretmenin yanına koşarak gelerek “çocuklar tuvaletin duvarlarını boyuyorlar!” diye haber verdi. Öğretmen tuvalete gittiğinde

çocuklar gerçekten de tuvaletleri ve duvarları kırmızı, yeşil, mavi boyalarla boyamışlardı. Kızgınlığını bastırmaya çalışarak, çocuklara ne olduğunu sordu. Sarp, “Aynı babamın evde yaptığı gibi badana yapıyoruz” dedi. Semiha öğretmen çocuklara ne yapmaları gerektiğini sordu ve birçoğu “tuvaleti temizlemeliler”, diye yanıt verdi. Semiha öğretmen çocuklara sünger verdi ve çocuklar tüm tuvaleti yıkayarak temizlediler. Daha Semiha öğretmen günlük planlarını hazırlarken, çocukların boyamaya olan ilgilerini, dışarıda büyük fırçalar ve su kovaları sağlayarak desteklemeye karar verdi. Aynı zamanda, boya fırçası yıkama etkinliğini yalnızca tek bir lavabo ile sınırlayarak, çocukların tuvalet duvarlarını boyama ilgilerine kısıtlama getirmeye karar verdi. Ertesi gün çocuklar bahçede oyun alanının zemini, merdivenleri boyadılar. Bir daha hiç kimse tuvalet duvarlarını boyamaya çalışmadı (Hohmann ve Weikart, 2000:291’den uyarlanmıştır).

Örnek olay: Özgür öğretmen fen etkinliğinin tamamlanmasının ardından çocuklara “Şimdi okul bahçesinde oyun oynamaya çıkacağız” dedi. Bunu duyan çocuklar birden bire yerlerinden fırlayarak sınıf kapısı önünde birilerini iterek ve zarar vererek beklemeye başladı. Özgür öğretmen bahçede oynayacakları oyun için gerekli materyalleri alırken, sınıf kapısı önündeki çocukların hala birbirini iterek zarar verdiğini gözlemledi. Çocukların sınıf dışına çıkması gerektiği her durumda ya da etkinlikler arası geçişlerde aynı problemle karşı karşıya kaldığını hatırladı. Özgür öğretmen daha sonraki gün çocukları okul bahçesine çıkarmak için hazırlık yaparken “Ahmet birazdan oyun oynamamak için bahçeye çıkacağız kapıya doğru giderken ve beklerken bir hayvanı taklit etmeni istiyorum. Nasıl hareket edeceğini bana gösterir misin? dedi. Ahmet bir kanguru gibi hareket ederek kapıya doğru hareket etti. Özgür öğretmen diğer çocuklardan da farklı bir hayvanı taklit ederek kapıya doğru sırayla yaklaşmalarını istedi. Tüm çocuklar hazır olduktan sonra hayvan taklitleri ile birlikte bahçeye çıkıldı.

Yakınlığı kullanın: Öğrenme süreçlerinde çocukların arasında olmak ve öğretimi bölmeden istenmeyen davranışı gösteren çocuğa sözel olmayan ipuçlarını kullanarak müdahale etmek çocukların onları sürekli olarak gözlemlediğinizin farkında olmasını sağlamaktadır (Evertson ve Emmer, 2013).

Örnek olay: Burcu öğretmen yemek saatinde masaya kesilmemiş birkaç ananas bırakmıştı. Çocuklar yemek süresince ananasları inceleyerek, tadının nasıl olabileceğini tahmin etmeye çalıştılar ve daha önce bu meyveyi yiyen arkadaşlarının deneyimlerini dinlediler. Ana yemek tamamlandıktan sonra Burcu öğretmen ananaslardan birini dilimlere ayırarak her çocuğa bir dilim verdi. Hülya kendi dilimini kokladıktan sonra yaladı. Emel, Hülya’yı dikkatle izledi ve o da dilinin ucuyla dilimini yaladı. Tuba dilimini doğrudan ısırarak “Beğendim, tatlı” dedi. Hülya “Benimkinin dikenlerini keseceğim” dedi ve Berk “ben de” diyerek dramatik oyun merkezinden bıçak almak için gittiler. Bu fikir herkese cazip geldi ve kısa bir süre sonra bir sürü çocuk ananaslarını kesmeye ve ananasın kabuğunu ve kılığını incelemeye başladılar. Emel, “Dikkat edin dikenleri elime batıyor” diyerek arkadaşlarını uyardı. Bunu fark eden Sibel, kesilmiş ananas kabuklarını arkadaşlarının koluna batırmaya başladı ve kesilmiş ananasları sıkarak suyunu masanın üzerine, yerlere ve arkadaşlarının üzerine sürmeye çalışıyordu. Bu süreçte çocukların arasında dolaşarak onların yeni keşiflerini gözlemleyen Burcu öğretmen Sibel’in davranışlarını fark ederek onun yanına oturdu. Sibel’in elindeki ananas kabuklarını göstererek ona “Bu kabuklarda sana farklı gelen neler var?, sıkıdığın ananas sularında birçok vitamin olmalı, neden onları yemeği denemiyorsun?” diyerek Sibel’in istenmeyen davranışlarına ona daha yakın olarak müdahale etti (Hohmann ve Weikart, 2000:246’dan uyarlanmıştır).

Grubun etkisini kullanın: Çocukların öğrenme sürecinde dikkatleri zayıflamaya başladığında ya da öğrenme süreci boyunca çok fazla edilgen kaldıklarında çocukları yeniden motive etmek için grubu değiştirmek, görevleri değiştirmek veya etkinliğe daha yüksek katılımları sağlanmalıdır (Evertson ve Emmer, 2013).

Örnek olay: Güne başlama zamanının ardından öğretmen, her merkezde yaklaşık dört çocuğun oynayacağı sayıda hazırladığı, üzerinde öğrenme merkezinin resminin ve adının yazılı olduğu kartların yer aldığı keseden çocuklara kart çekti. Çocuklar seçtikleri karta uygun olarak öğrenme merkezinde oynamaya başladı. Öğretmen, fen merkezine giden çocukların merkezde bulunan bitkiler, evcil hayvanlar, küçük ve büyük çam kozalakları ile ağaç kabukları ve uzunlu kısıklı dallar, birinde taşlar dolu olan diğerinde ise atkestaneleri dolu olan sepetlerle hiç ilgilenmediklerini ve fen merkezine giden çocukların bir süre sonra

birbirlerini ittirmeye ve merkezde bulunan materyalleri sınıf ortasına atmaya başladıklarını gördü. Öğretmen merkezdeki çocukları yanına giderek, onları bir araya toplar ve “Bu merkezi sizin için daha ilginç ve eğlenceli hale nasıl getirebilirim?” diye sorarak onların fikirlerini aldı. Çocuklardan, gelen öneriler doğrultusunda öğretmen ertesi gün için fen merkezine, merkezde oynayan çocukların giyebilecekleri beyaz önlükler getirdi ve mühendis, doktor, öğretmen, ressam, tamirci vb. mesleklere ait tahta, tel ve parlak kumaşlardan yapılmış figürleri fen merkezindeki bitkilere astı. Fen merkezine oynamak için gelen çocuklar ilk önce bitkilerde asılı olan yeni arkadaşlarını fark etti. Bu figürlerin esnek olduklarını keşfettikten sonra, onları bükmeye, değişik konumlarda asmaya ve birbirleriyle konuşturmaya başladılar. Öğretmen çocukların oyununa eşlik ederek onlara “Figürlerdeki kişilerin mesleklerini, ne tür işler yaptıklarını, işlerinin fenle ilgisini, fen bilgisinin hangi mesleklerle nasıl bir ilişkisinin olduğu? vb.” sorularını sorarak çocukların figürleri konuşturmasını genişletti. Bu sırada Fatih ve Zeynep kendileri için hazırlanmış beyaz önlükleri fark etti, giydi ve “Biz öğretmen olduk” dedi. Merkezdeki diğer çocuklardan, Özge “Mühendis oldum”, Hüseyin “Doktor oldum” diyerek önlükleri giydi. Öğretmen çocuklara “Sizler farklı mesleklere sahip çocuklarınız burası sizin laboratuvarınız birlikte çalışarak yeni bir şeyler icat edin” dedi ve çocukların çalışmaları için merkezden ayrıldı. Çocuklar taşları, bitkiler arasında yol yapmak için kullandılar, taş sepetini ters çevirerek hayvanlar için bir yuva haline dönüştürdüler. Sanat merkezindeki arkadaşlarından mavi el işi kağıtlarını isteyerek bir göl oluşturdular ve gölün kenarlarını at kestaneleri ile sınırlandırdılar. Ağaç kabukları ve dal parçalarını kullanarak gölün üzerine bir köprü oluşturdular. Hayvanların gölden rahatça su içmelerini sağlamak amacıyla göl kenarında bir açıklık oluşturdular. Hayvanların beslenmelerini sağlamak için ne yiyeceklerini tartışlar ve Fatih öğretmeni fen merkezine yeniden davet ederek atkestanesinin içini açmasını istedi. Öğretmen bıçak yardımıyla atkestanesinin içini açtı ve çocuklarla birlikte incelendi. Birkaç tane daha atkestanesinin içi açılarak hayvanların yemesi için hazırlandı. Fen merkezine eklenen küçük materyaller ve grubu birlikte çalışmaya yönlerecek yönergeler çocukları motive etti ve yüksek katılım sağlamalarına neden oldu.

Çocukları yeniden öğretim etkinliğine yönlendirin: Çocuklar öğrenme süreci dışında kaldıklarında doğru davranışın yeniden hatırlatılması gerekmektedir. Çocukların çoğu yeni bir etkinliğe geçişte dikkatsiz davranıyor ve konuşuyorsa öğretmen doğru biçimde davranan çocukları örnek göstermelidir (Evertson ve Emmer, 2013).

Örnek olay: Fırat öğretmen kahvaltılarını tamamlayan çocuklara “Birazdan sizlere karıncalarla ilgili bir öykü okuyacağım bu nedenle herkesin tıpkı bir karınca gibi hareket ederek sınıfa gitmesini istiyorum” diyerek çocukların yemek odasından sınıfa geçmeleri sağlar. Öykü okumak için sınıfa gelen çocuklar yarım daire şeklinde oturarak Fırat öğretmeni dinlemeye hazırlanırlar. Ayşe “Sanırım karıncalarla ilgili kitabı daha önce hiç okumamıştık” dedi. Can, “Hafta sonu babamla karınca yuvalarını inceledik, onlar yerin altında yaşıyorlar” diyerek daha önceki deneyimlerini paylaşıyordu. Çocukların bu sohbetleri sırasında Fırat öğretmen kitap okumak için gerekli hazırlıkları tamamlayarak çocukların görebileceği uygun bir yere oturdu. Tam kitabı okuma başlayacakken Seda ve Evren’in blok merkezinden aldıkları iki bloğu birbirlerine vurarak değişik sesler çıkarmaya başladığını fark etti. Fırat öğretmen “Görüyorum ki kitap okumak için sessizce yerinde oturan çocuklar hazırlar. Kitap okumak için hazır olan çocukları kutluyorum. Ayşe dinliyor, Berk oldukça sessiz. Ohhh Yunus Emre, Özgün, Çınar ve Deniz de kitap okumak için hazır... Seda ve Evren sizin de kitap okumak için hazır olmanızı bekliyorum.”

Gereken öğretimi sağlayın: Bireysel ya da grup olarak hazırlanan öğrenme sürecinde çocuklara verilen yönergelerin tam olarak anlaşılabilmesi çocukların etkinliğe ilgisiz kalmasına neden olabilmektedir. Bu durumda etkinlik durdurularak tüm sınıfa ya da çocuğa yönerge yeniden verilerek açıklama yapılmalıdır (Evertson ve Emmer, 2013).

Örnek olay: Kenan öğretmen çocuklardan çember şeklinde oturmalarını istedi. Çemberin ortasına çok sayıda ataç koydu ve çocuklara ucunda mıknaş bulunan oltaları dağıttı. Ataçları gören Sarp “Ooo bunları tanıyorum adı ataç, kağıt parçalarını tutturmak için kullanılıyor” dedi. Kenan öğretmen Sarp’ın söylediklerini onayladıktan sonra “Sizinle ataçları toplama oyunu oynayacağız. Oyunumuzun bir kuralı var. Sizler her seferinde benim sorduğum toplama ya da çıkarma işleminin sonucunu hesaplayacaksınız ve kimseye söylemeyeceksiniz. Daha sonra sonuca uygun sayıda yerdeki ataçları oltalarınızın ucundaki mıknaşlarla

yakalamaya çalışacaksınız” diyerek oyunun kuralını anlattı. Daha sonra “Üç balığım var, iki balık daha yakaladım, toplam kaç balığım oldu?” dedi. Özcan Nilay ve Ümit parmaklarını kullanarak toplama işlemini yaptıktan sonra buldukları sonuca uygun olarak ataçları yakalamaya çalıştı. Bu süreçte Kenan öğretmen Selin, Derya ve Deniz’in herhangi bir hesaplama yapmadan oltaları ile mıknaatısları hızlı bir şekilde toplama yarışına girdiklerini ve hatta uzaktaki ataçlara ulaşmak için sandalyelerinin üzerine çıkmaya ve daha sonra yere atlamaya başladıklarını fark etti. Kenan öğretmen “Selin, Derya ve Deniz sorduğum işlemin sonucu neydi” diye sordu. Çocuklar öğretmenin verdiği yönergenin farkında değillerdi. Kenan öğretmen tüm sınıfı “Beni dikkatlice dinleyin ve oyunu kurallarına uygun olarak oynayın” diye uyararak “Üç balığım var, iki balık daha yakaladım, toplam kaç balığım oldu?” diyerek yönergesini tekrarladı.

Kısaca uyarın: Çocuklara istenmeyen davranışı durdurmaları açık ve net olarak söylenir. Doğrudan gözlerine bakılır ve kendinden emin, ödün vermeyen bir davranış sergilenir. İstenilen davranış oluşuna kadar çocuklara rehber olunmaya devam edilir (Evertson ve Emmer, 2013).

Örnek olay: Nevin öğretmen oyun kartlarını kullanarak bir tahmin oyunu başlattı. Bir kartı, üzerindeki resmi çocukların göremeyeceği şekilde kendine doğru tutarak “Bil bakalım bu nedir” diye sordu. Naz ve Ela “Hayvan mı?, Bitki mi?, Giydiğimiz bir şey mi?, Bindiğimiz bir şey mi?” diye sordular. Nevin öğretmen sorulara uygun yanıtları verdi. Can bir kez “Balık mı?” diye sorduğunda Nevin öğretmen “Hayır” yanıtını verdi. Çünkü oyun kartının üzerindeki bir köpek balığıydı. Nevin öğretmen çocuklara ipucu vermek amacıyla “Suda yaşar, çok büyük ve tehlikeli” dedi. Bunun üzerine Ela “Köpek balığı” yanıtını vererek doğru cevabı buldu. Oyun sırasında çocukları gözlemleyen Nevin öğretmen, oyunla çok fazla ilgilenmeyen Ali’den bir kart çekmesini isteyerek Ali’yi oyuna dahil etti. Kartı çeken Ali karttaki nesnenin üzerine baktı ve “Kamyon” dedi. Ali’nin oyunun oynanması ile ilgili yaptığı hata üzerine Ela ve Naz kahkahalar atarak gülmeye ve “Yanlış yaptı, yanlış yaptı” diyerek dalga geçmeye başladılar. Arkadaşlarının gülmesine sinirlenen Ali “Kapa çeneni” diyerek bağırды ve arkadaşlarına bir tekme attı. Nevin öğretmen Ali ile göz kontağı kurarak “Arkadaşlarına tekme atmayı ve bağırmayı bırakmanı istiyorum. Yerine oturarak oyunu izlemeye devam et” dedi. Ela ve Naz ile göz kontağı kurarak “Hemen gülmeyi ve dalga geçmeyi bırakarak yerinize oturmanızı” istiyorum dedi. Çocuklar oyuna yeniden dikkatlerini verene kadar “Ali oyunu nasıl oynadığınızı dikkatli olarak izle” diyerek Ali’ye ve “Ela ve Naz oyunun kurallarına uyarak arkadaşlarınızın kartlarında ne olduğunu bulmaya çalışın” diyerek çocuklara rehber olmaya devam etti.

Çocuklara bir seçim hakkı sunun: Çocuklara istenilen davranış açık olarak belirtilerek ya istenmeyen davranışı sürdürecekleri ve sonucuna katlanacakları ya da istenilen davranışı yapmaları gerektiği söylenir. Örnek olarak: “Şimdi masa üzerindeki boya damlalarını silebilirsin ya da senin masan temizlenene kadar kahvaltıya geç katılmayı tercih ediyorsun demektir” (Evertson ve Emmer, 2013).

Örnek olay: Mehmet öğretmen çocukların oynamaları için büyük bir kutuyu dramatik oyun merkezine yerleştirmişti. Dramatik oyun merkezinde oynayan çocukların bir süre sonra büyük kutuyu çekiştirmeye başladıklarını ve kutuya sahip olmak için vurmaya başladıklarını gözlemledi. Mehmet öğretmen dramatik oyun merkezine gelerek, “Burada ne olduğunu bana söyleyin” dedi, Ezgi “Bu büyük kutuya ihtiyacım var”, Dilek “Önce ben almıştım”, Ezgi “Onu kullanmıyordun” Dilek “Kullanacaktım” diyerek tartışmaya başladı. Mehmet öğretmen “Görünüyor ki ikinizin de o kutuya ihtiyacı var” dedi. Ezgi “Ben onu evim için istiyordum, içine gireceğim” Dilek, “Ben de bütün bu mutfak kağıtları içine koymak için bir kutu almalıyım. “Ezgi ile Dilek “Kutu benim, kutu benim, kutu benim” diyerek yeniden kutuyu çekiştirmeye başladılar. Çocukların kutuyu bir türlü paylaşamadıklarını gören Mehmet öğretmen “İki kişinin kullanmak istediği bir büyük kutumuz var ya kutuyu sırayla kullanmak için aranızda anlaşsınız ya da kutuyu kaldırmamı ve kimsenin oynamamasını tercih ediyorsunuz demektir” diyerek çocukların bir tercihte bulunmalarını sağladı.

4.2. İlimli Müdahaleler

Bu stratejiler az önce tanımlanan sınırlı müdahalelerden daha fazla çatışmacı durumlar için kullanılmakla birlikte çocukların istenmeyen davranışı devam ettirme arzusunu artırabilir. Bu nedenle ilimli müdahaleleri kullanmadan önce basit müdahale yöntemlerini kullanmak gerekmektedir.

Bir ayrıcalığı ya da istenilen bir etkinliği esirgeyin: İstenmeyen davranışı gösteren çocuğun bir etkinlik ya da proje çalışmasında birlikte çalışmak istediği arkadaşının yanına oturmasına izin verilmemesi, çok sevilen bir etkinliğin o gün için yapılmasına engel olunması gibi istenilen bir etkinliğin ya da ayrıcalığın esirgenmesi sağlanır. Çocuğa uygun davranışı gerçekleştirdiğinde istediğini geri kazanabileceği açıklanır(Evertson ve Emmer, 2013).

Örnek olay: Serdar öğretmen çocukların müzik aletlerine olan ilgisini fark etmiş, çocukları farklı müzik aletleri ile tanıştırmak için Müzik Müzesi'ne götürmüştür. Serdar öğretmen o gün, çocuklarla müzeye gelmeden önce müze içerisinde uyulması gereken kurallar ve nasıl davranmaları gerektiği ile ilgili çocuklarla sohbet etti. Müzeye gitmek için okuldan ayrılırken Burak “Serviste giderken Kağan'la birlikte en öne oturmak istiyorum” dedi. Diğer çocuklardan böyle bir istek gelmeyince Serdar öğretmen Burak'ın isteğini kabul etti. Müzik müzesine gelindiğinde tüm çocuklar servisten inerek yeniden sıra oldu ve içeriye girdiler. Müze içerisinde çocukları karşılayan görevliler müze de özellikle şeritlerle çevrilmiş alanlara girilmemesi ve buradaki müzik aletlerine dokunulmaması gerektiğini çocuklara hatırlattılar. Müzeyi dolaşmaya başladıkların çocuklar hayranlıklarını gizleyememişlerdi. Nilsu “Bu aleti tanyorum ablamda çalışıyor adı gitar” diyerek deneyimlerini paylaştı. Mustafa viyolonsel görürnce “Çok komik ayakta duran keman gibi” dedi. Klasik müzik eşliğinde görevlilerin aletleri tanıtımıyla birlikte müze gezilmeye devam ediyordu. Bu sırada Burak daha önce hatırlatılmış olmasına rağmen ani hareketleri ile müzik aletlerine dokunmaya çalışıyor ve bir yandan da öğretmenini gözlemliyordu. Burak'ın bu davranışlarını gören Serdar öğretmen birkaç kez göz kontağı kurarak sözel olmayan ve sözel ifadelerle dokunmaması gerektiğini Burak'a hatırlattı. Bir süre sonra en arka sıradan ani bir gürültü geldi. Herkes geriye dönüp baktığında Burak şeritlerden içeriye girmiş, saksafon ve trompetin devrilmesine sebep olmuştu. Serdar öğretmen Burak'ı daha önce uyardığını hatırlatarak, kurallara uymaması nedeniyle müzeden dönerken serviste önde oturmasına müsaade etmeyeceğini açıkladı. Bir süre sonra Serdar Öğretmen, Burak'a müze içerisinde uyması gereken kuralları hatırlatarak, “Kurallara uyarsan en sevdiğin arkadaşın Kağan'la birlikte serviste istediği yere oturabilirsin” dedi.

Çocukları yalnızlaştırın ya da uzaklaştırın: İstenmeyen davranışı sergileyen çocuklar,diğer çocuklardan uzakta başka bir masaya oturtulabilir ya da diğer çocuklarla göz teması kurmasına engel olacak biçimde arkası dönük oturtulabilir. Uzaklaştırma (mola) alan çocuğun kısa bir süre içinde etkinliğe yeniden dönmesine izin vermek için öğretmenlerin “sınıf kurallarına uymaya karar verdiysen geri gelebilirsin” gibi yönergeleri, dönüş kararı üzerinde çocukların kontrolü ele almalarını sağlayabilir. Burada önemli olan uzaklaştırma arasının çocukların hoşlanmadıkları bir etkinlikten kaçmalarına olanak vererek çocuk tarafından ödüllendirme olarak görülmemesidir. Ayrıca, sürekli uzaklaştırma arası alan çocuklar dışlanabilir birisi olarak tanımlanabilirler. Eğer böyle bir durum oluşursa başka bir strateji kullanılmalıdır (Evertson ve Emmer, 2013).

Örnek olay: Hazal öğretmen hareket etkinliğinde çocuklar için okul bahçesinde çocukların tırmanma, sallanma, atlama, fırlatma, kayma ve denge becerilerini destekleyici bir parkur hazırlamıştı. Hep birlikte okul bahçesine çıkıldı. Hazal öğretmen çocuklara parkuru anlattıktan sonra oyunu başlattı. Berra ve Cem lastik ağacın en tepesine tırmandı. Öğretmenine “Buradan çevreye bakmak çok hoşumuza gitti” dediler. Bir süre sonra Cem aşağıya indi ve birinci lastikten aşağıya atladı. Dilara'nın sallandığı lastik salıncağa yürüdü, salıncak çukurunu çevreleyen setin üzerinde denge sağlayarak yürüdü. Setin çevresini dolanıp lastiğin bağlı olduğu yere tutunarak aşağıya sarktı ve ince çakılların üzerine atladı. Burada çakılları fark eden Cem çakılların yanında duran kovaya biraz çakıl topladı. Topladığı çakılları hala salıncakta sallanan Zeynep'in üzerine atmaya başladı. Hazal öğretmen Cem ile göz kontağı kurarak başını iki yana salladı ve yapmaması gerektiğini hatırlattı. Cem bu uyarı üzerine çakıl fırlatmayı bıraktı. Buradan plastik top ve oyun sopasına yönelerek topu kaydırdıktan kayan Aslı ve Sevim'in üzerine doğru fırlattı. Koşarak kaydırağa gelen Cem hızlıca merdivenleri çıktı ve kaymak için sırada bekleyen Aslı ve Sevim'in saçını çekerek onların önüne geçmeye çalıştı. Bunu gören Hazal öğretmen Cem'in elinden tutarak onu ortamdan uzaklaştırdı ve duvar kenarındaki banka oturttu. Hazal öğretmen “Yaptığı yanlış davranışları, nerelerde hata yaptığını ve nasıl doğru davranman gerektiğini burada oturarak düşünmeni istiyorum. Düşünmen bitene ve sen kurallara uymaya karar verene kadar oyuna katılmayacaksın. Kurallara uymaya karar verdiğinde tekrar konuşacağız ve sonrasında oyuna dönebilirsin” diyerek Cem'i yalnız bıraktı. Bir süre sonra Cem öğretmenine seslendi.

Hazal öğretmen yaptıkları konuşma sonrasında Cem'in yaptığı hatanın farkında olduğuna ve nasıl davranması gerektiğini bildiğine ikna oldu ve oyun oynaması için tekrar izin verdi (Hohmann ve Weikart, 2000:284'den uyarlanmıştır).

Bir işi yapmaktan alkoyma: İstenmeyen davranışı gösteren çocuğun bahçede oynanan bir oyuna katılmasına izin verilmemesi ya da istediği bir oyuncakla oynamasından alıkoyulmasıdır (Evertson ve Emmer, 2013).

Örnek olay: Toplanma zamanı Ece ve Ege birisi dışında tüm blokları rafa yerleştirmişlerdi. Ege son kalan bloğu en üstteki blok merkezi etiketinin tam önüne yerleştirmişti. Ece ise, etiketin önündeki bu son bloğu alıp blok yığınlarının başka bir yerine koydu. Ege "Hayır, o buraya konacak", Ece "Hayır, asıl buraya konacak", diyerek ikisi de bloku birer yanından tutarak itişmeye başladılar. İtişme esnasında Ege "Evet, etiketin üstüne konacak", Ece ise "Hayır, bu buraya diğer blokların üstüne konacak" diye birbirlerine bağırma devam ediyorlardı. Ayşe öğretmen çocukların yanına gelerek "Yani öyleyse bu blok için iki yer olduğunu söylemek istiyorsunuz. Yığının üstüne de koyulabilir, etiketin önüne de birlikte düşünerek en iyi yere karar verin" dedi. Bir süre sonra aniden Ege bloku ele geçirdi ve "Benim söylediğim yerde duracak" diyerek Ece'nin üzerine fırlattı. Ayşe öğretmen yaptıkları bu davranış nedeni ile Ece'ye bir gün, Ege'ye ise iki gün blok merkezinde oynayamayacağını bildirdi (Hohmann ve Weikart, 2000:503'den uyarlanmıştır).

4.3.Daha kapsamlı müdahaleler

Çocukların istenmeyen davranışlarını basit ya da ılımlı müdahalelerle değiştirilemediği zamanlarda öğrenme etkinliklerinin aksamaması amacıyla daha kapsamlı müdahaleler gerekebilir. Bu bölümdeki stratejiler daha karmaşık ve zaman alıcı olmakla birlikte çocukların istenmeyen davranışlarını yönetmede çok daha etkili olabilmektedir.

"Düşünme zamanı" stratejisini kullanın: Çocukların kendi kendilerini kontrol etmeyi öğrenmeleri ve sürekli olarak çocuğun istenmeyen davranışı ile öğretmenin uyarı ve azarlamalarından oluşan karşılıklı döngüyü önlemek amacıyla tasarlanmıştır. İstenmeyen davranışı gösteren çocuk, sorunlu davranışı değiştirmeyi kabul ettikten sonra yeniden odaklanması ve eski sınıfına dönmesi için biraz zaman kazanması amacıyla başka bir öğretmenin sınıfına gönderilir. Ortak olarak çalışılan öğretmen çocuk için sakin ve diğer çocukların dikkatinin en az çekeceği bir yere çocuğu oturtur. Çocuktan neden bu sınıfta olduğu ve neler olduğu ile ilgili düşünmesi istenir. Kısa bir süre (3-5 dk.)sonra çocuğu sınıfına kabul eden diğer öğretmen "ne yaptın?", "neden bu sınıfa geldin?", "sınıfına geri döndüğünde hangi davranışları yapman gerekir?" gibi sorularla çocukla görüşür. Çocuk uygun yanıtları verirse sınıfına geri gönderilir (Evertson ve Emmer, 2013).

Örnek olay: Olcay öğretmen sanat etkinliği için çocuklara dört ayrı çalışma masası hazırladı. Çocuklar hangi masada çalışmak istediklerine karar verdikten sonra grup arkadaşları ile çalışmaya başladılar. Kemal, Mustafa ve Zeliha "Biz kayık yapmaya karar verdik" dedi ve artık kağıtlardan kayık yapmaya başladılar. Gözde, Özge, Güneş ve Işıl kavanozlarda bulunan boyalarla büyük bir puzzle boyamak için çoktan işe başlamışlardı. Diğer masalarda artık materyallerden bir bilgisayar ve buzdolabı yapıyorlardı. Bir süre sonra Kemal, Mustafa ve Zeliha yaptıkları kayıkları boyamaya karar verdiler. Mustafa puzzle boyayan grubun yanına giderek "Yaptığımız kayıkları boyamak için sizin boyalarınızdan kullanmamız gerekiyor biraz alabilir miyiz?" diye sordu. Oyuncaklarını ve kullandığı malzemeleri paylaşmaktan çok fazla hoşlanmayan Özge "Hayır, alamazsın onu biz kullanıyoruz" diyerek Mustafa'nın isteğini reddetti. Buzdolabı yapına yardım eden Olcay öğretmen Özge ile konuşmak için yanına gitti "Özge'cim bu boyları sınıftaki her çocuğun kullanmaya hakkı var. Siz boyanızı yapmaya devam edin. Onlar sadece kavanozlardan bir miktar boya alarak kayıklarını boyayacaklar" dedi. Öğretmenine hayır diyemeyen Özge, Mustafa'nın boya kavanozlarından bir miktar boya almasını ses çıkarmadan izledi. Bir süre sonra Mustafa, Kemal ve Zeliha'nın kayıkları boyadığı masaya giderek "Sizin bu boyları kullanmanızı istemiyorum onlar bizim" diyerek boyların tamamını yere fırlattı. Bu durumu gören Olcay öğretmen Özge'yi yaptığı davranış hakkında düşünmesi için başka bir sınıfa gönderdi. Yan sınıftaki Nur öğretmen Özge'yi sakin ve diğer çocukların dikkatinin en az çekeceği bir yere çocuğu oturttu. Özge'ye "Neden bu sınıfta olduğunu ve neler olduğu ile ilgili düşünmesi istiyorum" dedi.Kısa bir süre (3-5 dk.)sonra Nur öğretmen "ne yaptın?", "neden bu sınıfa geldin?", "sınıfına geri döndüğünde hangi davranışları yapman gerekir?" gibi sorularla Özge ile sohbet etti. Özge'nin uygun yanıtları vermesi üzerine tekrar sınıfına geri döndü.

“Gerçeklik terapisi modelini” kullanın: William Glasser’in gerçeklik terapisi ile ilgili “çocukların çoğu, davranışlarının kendilerini istenen sonuçlara götüreceğine inandıklarında uygun olan davranışı seçeceklerini ve istenmeyen sonuçlar doğuracağını algıladıklarında sahip olduğu davranışlardan kaçınacakları”fikri eğitimde yaygın olarak kullanılmaktadır.

Glasser’in istenmeyen davranışı değiştirme planı aşağıdaki adımlardan oluşmaktadır.

Çocuklarla ilişki kurun: Çocuklar kendilerini önemseyen ve onların iyiliklerini düşündüklerine inandıkları öğretmenlerin rehberliğine uyarlar.

Davranışa odaklanın: Olayın ne olduğu öğretmen tarafından bilinse bile çocuğun bakış açısını almak için çocukla “halihazırda ne olduğu” ile ilgili görüşme yapılmalıdır.

Çocuk, kendi davranışı için sorumluluk almayı kabul etmeli: Çocuğun istenmeyen davranışla ilgili olduğunu kabullenmesidir.

Çocuk, davranışı değerlendirilmelidir: Çocuklar problemdeki sorumluluklarını algılamakta güçlük çekiyorlarsa veya küçümsüyorlarsa; “bu davranış sana yardım mı etti, yoksa zarar mı verdi?” gibi sorularla çocuğun davranışın sonuçları üzerinde düşünmesi sağlanmalıdır.

Bir plan geliştirin: Öğretmen ve çocuk problemin tekrar etmesini engelleyici çözüm önerileri tespit etmeli ve ihtiyaç duyulan yeni davranışları belirlemelidirler.

Çocuk plan uymaya kendisini adanmalı: Plana uyulması veya uyulmamasının olumlu ve olumsuz sonuçlarının açıklanması plana uyumu kolaylaştırmaktadır.

Hem süreci hem sonucunu kontrol edin: Plan istenilen şekilde işliyorsa öğretmen tarafından çocuk takdir edilmelidir. Çalışmıyorsa, çocukla beraber plan yeniden gözden geçirilmelidir (Evertson ve Emmer, 2013).

Örnek olay: Seçkin öğretmen doğayı çok seven, çocuklarla çok iyi iletişim kuran ve onlar tarafından çok sevilen bir öğretmendi. Bir bahar gününde Öykü’nün Çağatay’a “Biliyor musun dün bizim evimize bir sürü karınca ziyarete gelmişti. Onların nereden geldiğini ve nereye gittiklerini hiç anlayamadım. Gece yattığımda sırayla bir yere gidiyorlardı, sabah kalktığımda hala bir yere gitmeye devam ediyorlardı, nereye gittiklerini çok merak ediyorum” dediğini duydu. Çocukların karıncalara olan merakını fark eden Olcay öğretmen onları okul bahçesine çıkardı. Çocuklara “Okul bahçesindeki ağaçlık ve toprak alanda dolaşarak tüm karınca yuvalarını bulmanızı istiyorum, bulduğunuz yuvalara sakın zarar vermeyin” dedi. Daha sonra çocuklara “Buldukları karınca yuvalarını dolaşın, karıncaların yuvalarının nasıl olduğunu, karıncaların nereye gittiklerini, aynı türde olup olmadıklarını, yuvalarından çıktıklarında ne yaptıklarını ve nasıl hareket ettiklerini yuvalara dokunmadan inceleyin” dedi ve kendisi de çocukların arasında dolaşmaya başladı. Bir süre sonra Öykü “Öğretmenim, Deniz karınca yuvalarının içine çomak sokuyor ve çıkan bütün karıncaları ayakları ile eziyor” diye seslendi. Seçkin öğretmen Deniz’in yanına gittiğinde Deniz karınca yuvasını tamamen bozmuş ve kaçışmaya çalışan birçok karıncayı elleri ve ayakları ile ezmişti. Seçkin öğretmen Deniz’i durdurarak “Burada ne olduğunu bana açıklamayı bekliyorum” dedi. Deniz “Karıncaların orada ne yaptığını merak ettiğim için yuvanın içine bu çubuğu soktum ve iyice karıştırdım. İçinden bir sürü karınca çıkınca korktum ve hepsini öldürmek istedim. Hepsi ölsün istiyorum çünkü onlar çok fazla...” dedi. Seçkin öğretmen “Deniz bu yaptığın doğru bir davranış mı? Şimdi bu yuvada yaşayan karıncalara ne olacak? Öldürdüğün karıncalar diğerlerinin, arkadaşı, kardeşi, annesi, babası olabilir? Diğer karıncalarbu durumda ne hisseder?, Bu davranışın karıncalara nasıl bir zarar verdi?” diye sordu ve Denizle birlikte soruların yanıtları üzerinde tartıştılar. Daha sonra Seçkin öğretmen “Bundan sonra hayvan yuvalarını gördüğümüzde nasıl davranman gerekiyor?, Bu hatanı telafi etmek için ne yapmak istersin?” diye sordu. Deniz yaptığı hatanın farkındaydı nasıl davranması gerektiğini anlattı ve “Karıncalara yuvalarını düzeltmeleri için yardım edeceğim” diyerek Seçkin öğretmenle birlikte karıncalara zarar vermeden yuvanın etrafındaki toprak yığını düzelttiler. Deniz yaptığı hatanın telafisini için “Öğretmenim kuşlara bir yuva yapmak istiyorum. Bana yardım eder misin?” diye sordu. Seçkin öğretmen ve Deniz Kuşlara yuva yapmak için bir planlama yaptılar. Deniz günün geri kalanını yaptıkları plana uyarak kuşlar için yuva yaparak geçirdi. Yaptığı davranışın yanlışlığını anlayan ve yaptıkları plana uyarak hatasını telafi etmeye çalışan Deniz’i Olcay öğretmen takdirle karşıladı.

Anne-Baba ile görüşme: çocukların istenmeyen davranışları ile ilgili anne babaları suçlamadan, iletişim tekniklerine uygun olarak ailelerle görüşme ve toplantı yapmak sorunun çözümünü kolaylaştırmaktadır (Evertson ve Emmer, 2013).

Örnek olay: Çekingen bir çocuk olan beş yaşındaki Elif yere diz çökmüş, lastik bebeğin karnına tornavida batırıyordu. Özgün öğretmen bir yandan çocukların oyunda bile olsa başkalarına zarar vermelerini istemediği ve bunu seyretmenin bile çok rahatsızlık verici bir şey olduğunu düşündüğü için onu durdurmak istiyordu. Diğer yandan ise, Elif kimseye zarar vermiyor, bebeği parçalamıyor ve diğer çocukların oyununu bozmuyordu. Sadece bir taklit oyunu oynuyor ve bu oyun yoluyla, çekingen, sessiz yapısının örttüğü bir başka yanını ifade eder gibi gözükiyordu. Özgün öğretmen Elif'i seyrederken bir arkadaşı Elif'in yanına gelerek onu puzzle ile oynamaya çağırdı. Elif gittiği oyun masasında arkadaşlarının puzzle tamamlamasına yardım etti. Bir süre sonra yeniden elindeki puzzle parçalarının kenarlarını kıvırmaya ve zarar vermeye başladı. Özgün öğretmen Elif ile göz kontağı kurarak başını iki yana salladı ve oyuncaklara zarar vermemesi gerektiğini hatırlattı. Özgün öğretmen sakin ve çekingen yapısı nedeni ile Elif'i sık sık göz ardı ettiğini fark etti. Bu nedenle onu daha iyi gözlemlemeye karar verdi. Yaptığı gözlemlerde Elif'in bazı günlerde oyuncaklara zarar vermeye çok daha yatkın olduğunu fark etti ve en kısa zamanda ailesi ile görüşerek nedenlerini araştırmaya karar verdi (Hohmann ve Weikart, 2000:61'den uyarlanmıştır).

5.Uygun Çocuk Davranışının Sürdürülmesi

Öğretmenlerin öğrenme süreci içerisinde çoğunlukla istenmeyen davranışlara ve çocukların yetersizliklerine odaklanmaları onlara hangi davranışı geliştirmeleri gerektiği ile ilgili bir ipucu vermemektedir. Oysaki istenmeyen davranışların ortadan kaldırılması ile ilgili stratejilerin uygulanması ile birlikte sınıf içerisinde doğru davranışı sergileyen çocukların özendiriciler ve ödüller aracılığı ile geliştirilmesi onlara hangi davranışı yapmaları gerektiği ile ilgili belirgin geri dönütlerin verilmesini sağlamaktadır. Çocukların istenmeyen davranışlarının ortadan kalkmasının ardından ya da çocukların iyi davranışlarının ardından, davranışlarının hangi yönünün övgüye değer olduğunun açıkça vurgulanarak özendirici ve ödüller kullanılması olumlu davranışın sürdürülebilirliğini artırmaktadır (Evertson ve Emmer, 2013). Çocuklarla birlikte onların davranışlarını etkili bir şekilde gözlemlemek, öğrenme sürecini bozmadan ve çocukların etkin katılımının devamını sağlayarak davranışlarını onaylamak öğrenmede canlandırıcı bir etki yaratmaktadır. Teşvik edilmek istenilen davranışı hedef alan özendirici ve ödüller, çocuklara hangi davranışı sürdürmeleri gerektiği ile ilgili geri bildirim vermektedir (Başar, 2013). Özendirici ve ödüller sonuç odaklı olarak başarının değil, değerli ya da yararlı bir iş yapmanın karşılığı olarak çocuğa sunulmalıdır. Ödül yapılan işin karşılığı olarak değil, ödüllendiren kişinin davranıştan ya da yapılan işten memnuniyetinin bir göstergesi olarak sunulmalıdır ve etkili olabilmesi için istenilen davranışın ortaya çıkmasından hemen sonra ortama sunulması gerekmektedir (Binbaşıoğlu, 2000). Özendirici ve ödüllerin sadece yetenekli çocukların ulaşabileceği şekilde kullanılmamasına, aşırı rekabete teşvik etmemesine, içsel motivasyonu azaltmamasına özen gösterilerek ve başarılı olabileceklerine inanmayan çocukların umutlarını yitirerek her şeyden tamamen vazgeçmelerine sebep olmadan kullanılmasına dikkat edilmelidir. Okul öncesi dönemdeki çocukların olumlu davranışlarının devam ettirilmesinde istenilen davranış açıkça tanımlandıktan sonra "takdir etme", "etkinlikler", "semboller", "maddi özendiriciler" kullanılabilir (Evertson ve Emmer, 2013).

Takdir etme: çocukların öğrenme süreçlerindeki ürünlerinin sergilenmesi, örnek davranışları nedeniyle belge vermek, sözel olarak davranışlarını övmek, haftanın yıldızının belirlenmesi gibi teknikleri içermektedir.

Etkinlikler: serbest oyun oynama, film seyretme, patlamış mısır partisi gibi çocukların yapmaktan hoşlandıkları etkinliklerin ödül olarak kullanılmasını içermektedir.

Semboller: gülen suratlar, onaylama imleri, yıldızlar, sevimli tasarımları olan çıkartmaları ya da çocukların çalışma sayfalarındaki ve oluşturdukları ürünlerdeki olumlu çabalarını, doğru yapılmış işleri ve düzenliliği öven sembolleri kapsamaktadır.

Maddi özendiriciler: küçük eğitici materyaller, boya kalemleri, oyun, oyuncaklar ve kitaplar maddi özendiriciler içinde yer almaktadır.

6.Sonuç

Okul öncesi dönemdeki çocukların okul ortamında doğru ve yanlış davranışları tanınması, öğretmenler tarafından olumlu disiplin ve davranış değiştirme stratejileri ile istenmeyen davranışlarında kalıcı değişikliklerin yapılması, kendi davranışlarına yön vermeyi öğrenmeleri, olumlu davranışlarının pekiştirilmesi ve ileriki yaşantılarında sağlıklı sosyal ve duygusal ilişkiler kuran bireyler olmaları açısından oldukça önemlidir. Bu nedenle okul öncesi öğretmenlerinin öncelikle kişisel ve mesleki özellikler açısından istedik özelliklere sahip olarak çocuklara doğru rol model olmaları gerekmektedir. Çocukların gelişimine uygun sınıf ortamının oluşturulması, etkili plan ve programların yapılması, zamanın ve öğretim materyallerinin etkili kullanımı ve çocukla sağlıklı iletişimin kurulması istenmeyen davranışların ortaya çıkmasının önlenmesinde ilk yapılması gerekenler arasında yer almaktadır. Bununla birlikte okul öncesi dönemde istenmeyen bir davranışla karşılaşıldığında; gelişime özgü bir davranış olup olmadığı göz önüne alındıktan sonra, istenmeyen davranışı yönetme stratejileri arasından çocuğun davranışını çözmeye en uygun, doğru davranışı öğretmeye yardımcı olan, öğrenme sürecini ve iklimini korumaya olanak tanıyan ve öğrenme olanaklarını en üst seviyeye çıkaran stratejilerden birinin seçilmesi gerekmektedir. İstenmeyen davranışın ortadan kaldırılmasında odak nokta her zaman çocuğa doğru davranışın öğretilmesi olarak kalmalıdır. Çocukların davranışlarını şekillendirmede istenmeyen davranışı yönetme stratejileri ile birlikte uygun davranış gerçekleştikten sonra doğru davranışın sürdürülmesi amacıyla kullanılan özendirici ve ödüller doğru davranışın kalıcı olmasını, yaşantıya dönüşmesine ve tüm çocuklar tarafından gerçekleştirilmesine yardımcı olmaktadır. Tüm bunlarla birlikte istenmeyen davranışların hemen ortadan kalkmasının beklenmesinin yanlış olacağı, sabır, sevgi, istek ve doğru stratejinin kullanımıyla problemlerin azaltılabileceği ve çözülebileceği öğretmen tarafından unutulmamalıdır.

Kaynaklar

- AKBABA, S. (2004). *Psikolojik Sağlığı Koruyucu Rehberlik ve Psikolojik Danışma*. Ankara: Pegem Akademi.
- AL-HAJERİ, A. (2020). "The Relationship Between Parenting Styles and Behavioral Problems Among Bahraini Preschoolers." *International Journal of Childhood, Counselling, & Special Education (CCSE)*, 1(1), 58-78. <https://doi.org/10.31559/CCSE2020.1.1.4>
- AKMAN, B., BAYDEMİR, G., AKYOL, T., ARSLAN, A. Ç. ve KÜKÜTÇÜ, S. K. (2011). "Okul Öncesi Öğretmenlerinin Sınıfta Karşılaştıkları Sorun Davranışlara İlişkin Düşünceleri." *E-Journal Of New World Sciences Academy Education Sciences*, 6(2), 1715-1731.
- ALPTEKİN, A., ASLAN, Ş., DUNDAR, U. VE SARAC, N. (2011). "The Techniques Which Teachers Use Against The Unfavourable Attitudes Appearing During The P.E Lesson." *7th National Physical Education and Sports Teaching Congress*, Van, Turkey.
- AYDOĞAN, İ. (2014). Sınıfta istenmeyen davranışların yönetimi. Celal Gülşen (Edt). *Kuram ve Uygulamada Sınıf Yönetimi* içinde (s.195-214). Ankara: Anı Yayıncılık.
- BARLETT, S. ve BURTON, D. (2014). Temel psikolojik teoriler (Çev. Metahan Çelik). *Eğitim Bilimine Giriş* içinde (s.193-226), Birsal Aybek (Çev Edt.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- BAŞ, Z. ve ŞİMAY, H. (2013). "Okul Öncesi Kurumlarında Karşılaşılan Problem Davranışlar ve Öğretmenlerin Baş Etme Yolları." *Eğitim Dergisi*, 38(7), 31-40.
- BAŞAR, H. (2013). *Sınıf Yönetimi*. Ankara: Pegem Yayınları.
- BEE, H. ve BOYD, D. (2009). *Çocuk Gelişim Psikolojisi*. (Çev. O. Gündüz), İstanbul: Kaknüs Yayınevi.
- BERK, L.E (2013). *Çocuk Gelişimi*. (Çev. A. Dönmez), İstanbul: İmge Yayınevi.
- BİNBAŞIOĞLU, C. (2000). *Aile ve Okulda Eğitim Sorunları*. Ankara: MEB Yayınları.
- BULOTSKY-SHEARER, R. J. ve FANTUZZO, J. W. (2011). "Preschool Behavior Problems in Classroom Learning Situations and Literacy Outcomes in Kindergarten and First Grade." *Early Childhood Research Quarterly*, 26(1), 61-73. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2010.04.004>

- CAMERON, R. J. (1998). "School Discipline in The United Kingdom: Promoting Classroom Behaviour Which Encourages Effective Teaching and Learning." *School Psychology Review*, 27(1),33-44. <https://doi.org/10.1080/02796015.1998.12085895>
- CAMPBELL, S.B. (1995). "Behavior Problems in Preschool Children: A Review of Recent Research." *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 36, 113-149. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.1995.tb01657.x>
- CHOI, J. K., WANG, D. ve JACKSON, A. P. (2019). "Adverse Experiences in Early Childhood and Their Longitudinal Impact on Later Behavioral Problems of Children Living in Poverty." *Child Abuse & Neglect*, 98, 104181. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2019.104181>
- ÇELİKTEN, M. ve TEYFUR, M. (2014). *Yapılandırıcı Yaklaşım Göre Sınıf Yönetimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- DERMAN, M. T. (2017). "Early Childhood Education Teachers' Strategies Use in Order to Prevent Aggressive Behaviors in Classes: The Case of Turkey." *Universal Journal of Educational Research*, 5(7), 1127-1136. <https://doi.org/10.13189/ujer.2017.050706>
- DONNA, G. M. ve CLIFFORD, D. J. (2003). *Understanding Child Behavior Disorders*. (4th ed.), Florida: Wadsworth Inc.
- ERBAŞ, D. ve YÜCESOY-ÖZKAN, Ş. (2010). *Problem Davranışları Azaltmada Olumlu Davranışsal Destek Uygulamaları: Aile ve Öğretmen El Kitabı*. Ankara: Maya Akademi Yayıncılık.
- ERBAŞ, D. (2018). Problem davranışların işlevlerini belirleme. Erbaş, D. ve Yücesoy-Özkan, Ş. (Ed.), *Uygulamalı Davranış Analizi* (s. 215-269) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- EVERTSON, C. M. ve EMMER, E.T. (2013). *Classroom Management For Elementary Teachers*. (9th ed.), Boston, MA: Pearson.
- FIELDS, M.V. ve BOESSER, C. (2002). *Constructive Guidance and Discipline: Preschool and Primary Education*. Upper Saddle River, NJ: Merrill Prentice Hall.
- GANGAL, M. ve ÖZTÜRK, Y. (2019). "Okul Öncesi Öğretmenlerinin Sınıflarında İstenmeyen Davranışlar ve Başa Çıkma Yolları." *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7(3), 1100-1118.
- GELFAND, D. M. ve DREW, C. J. (2003). *Understanding Child Behavior Disorders*. (4th ed.), United States: Thomson Learning.
- GİLLIAM, W. (2005). *Prekindergartners Left Behind: Expulsion Rates in State Prekindergarten Systems*. New Haven, CT: Child Study Center, Yale University.
- GIMPEL, G. A. ve HOLLAND M.L. (2003). *Emotional and Behavioral Problems of Young Children: Effective Interventions*. New York: Guilford Press.
- GONZALEZ-GARCIA, C., BRAVO, A., ARRUBARRENA, I., MARTIN, E., SANTOS, I., ve DEL VALLE, J. F. (2017). "Emotional and Behavioral Problems of Children in Residential Care: Screening Detection and Referrals to Mental Health Services." *Children and Youth Services Review*, 73, 100-106. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2016.12.011>
- GOOD, T. L. ve BROPHY, J.E. (2008). *Looking in Classrooms*. (10th Ed.), New York: Pearson Education Inc.
- GORDON, T. (2014). *Etkili Öğretmenlik Eğitimi*. (7. Baskı), İstanbul: Profil Yayıncılık.
- GÜROL, A. (2012). Okul öncesi eğitime temel olan görüşler. Fikret Gülaçtı, Songül Tümkaya (Edt.), *Erken Çocukluk Eğitimi* içinde (92-106). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- HEMMETER, M. L., FOX, L. ve SNYDER, P. (2013). A tiered model for promoting social-emotional competence and addressing challenging behavior. V. Buysse ve E. Peisner-Feinberg (Ed.), *Handbook of Response to Intervention In Early Childhood* içinde (s. 85-101). Baltimore, MD: Brookes.
- HEMMETER, M. L., HARDY, J. K., SCHNITZ, A. G., ADAMS, J. M. ve KİNDER, K. A. (2015). "Effects of Training and Coaching With Performance Feedback on Teachers' Use Of Pyramid Model Practices." *Topics in Early Childhood Special Education*, 35(3), 144-156. <https://doi.org/10.1177/0271121415594924>
- HOHMANN, M. ve WEIKART, D.P. (2000). *Küçük Çocukların Eğitimi*. İstanbul: Hisar Eğitim Vakfı Yayınları.

- KAİSER, B. ve RASMIŃSKY, J. S. (2009). *Challenging Behavior in Elementary and Middle School*. 1. Upper Saddle River, NJ: Pearson International Edition.
- KANDIR, A. (2000). “Öğretmenlerin Beş-Altı Yaş Çocuklarında Görülen Davranış Problemlerine İlişkin Bilgi ve Tutumları.” *Mesleki Eğitim Dergisi*, 2(1), 42-50.
- KANDIR, A., ÖZBEY, S., ve İNAL, G. (2010). *Okul Öncesi Eğitimde Program Kuramsal Temeller*. İstanbul: Morpa Yayıncılık.
- KARADENİZ-AKDOĞAN, K. (2017). *36-72 Aylık Çocukların Sınıf Ortamındaki İstenmeyen Davranışlarının İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- KARGI, E. ve ERKAN, S. (2004). “Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sorun Davranışlarının İncelenmesi (Ankara İli Örneği).” *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 135-144.
- KIM, H., CHOI, J., ve OH, Y. (2020). “The impact of Maternal Personality Traits on Behavioral Problems in Preschool-Aged Children: A Population-Based Panel Study in South Korea.” *Archives of Women's Mental Health*, 1-8. <https://doi.org/10.1007/s00737-020-01069-1>
- KORKMAZ, İ. (2023). İstenmeyen davranışların önlenmesi. Kaya, Z. (Ed.), *Sınıf Yönetimi*. (s.281-305) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- LEVİN, J. ve NOLAN, J. (2014). *Principles of Classroom Management: A Professional Decision-Making Model*. (7th ed.), Boston: Allyn & Bacon.
- LİU, J., BOWKER, J.C., COPLAN, R. J., YANG, P., Lİ, D., ve CHEN, X. (2019). “Evaluating Links Among Shyness, Peer Relations, and Internalizing Problems in Chinese Young Adolescents.” *Journal of Research on Adolescence*, 23(3). <https://doi.org/10.1111/jora.1240>
- LÖSEL, F. ve BENDER, B. (2012). Child social skills training in the prevention of antisocial development and crime, David P. Farrington ve Brandon C. Welsh (ed), *The Oxford Handbook of Crime Prevention* içinde (s. 102-129). Oxford: Oxford Handbooks. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780195398823.013.0006>
- MCLEOD, J., FİSHER, J. ve HOOVER, G. (2003). *The Key Elements of Classroom Management Managing Time and Space, Student Behaviour, and Instructional Strategies*, Virginia: ASCD Publishing
- MELEKOĞLU, M., TUNÇ PAFTALI, A. ve MELEKOĞLU, M. A. (2015). “Öğrenciyi Tanıma ve Problem Davranışları Belirlemede Öğrencilerin Çizdikleri Resimleri İnceleme Eğitim Programının Öğretmen Uygulamalarına Etkisi.” *Eğitim ve Bilim*, 40(181), 19-39. <https://doi.org/10.15390/EB.2015.4280>.
- OKUTAN, M. (2014). Disiplin problemlerinin sürekliliği. Emin Karip (edt.), *Sınıf Yönetimi* içinde (s. 2-9). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- ÖNGÖREN-ÖZDEMİR, S. ve TEPELİ, K. (2016). “Okul Öncesi Öğretmenlerinin Saldırgan Davranışlarla Baş Etme Stratejilerinin İncelenmesi.” *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), 51-70.
- ÖZBEY, S. (2010). “Okul Öncesi Çocuklarda Uyum ve Davranış Problemleriyle Başa Çıkma Ailenin Rolü.” *Aile ve Toplum*, 6(22), 9-18.
- ÖZER, B., BOZKURT, N., ve TUNCAY, A. (2014). “Undesirable Student Behavior and Teachers' Methods to Deal With Students in the Classroom.” *Turkish Journal of Educational Studies*, 1(2), 152-189.
- ÖZGÜ, B. ve YILMAZ, M. (2017). *Anne-Baba ve Öğretmenler İçin Çocuklarda Davranış Problemleri ve Çözüm Yolları*. Ankara: Eğiten Kitap.
- ÖZGÜN, Ö. (2008). Sınıfta istenmeyen davranışlar nedenleri, yönetimi. Yaşare Aktaş Arnas, Fatma Sadık (edt). *Okul Öncesi Eğitimde Sınıf Yönetimi* içinde (s.243-276). Ankara: Kök Yayıncılık.
- ÖZTÜRK, B. (2005). *Sınıf Yönetimi*. Ankara: Anı.
- RİTA, N. W., ve ALLEN, I. C. (2006). *Behavior Disorders of Childhood*. (6th ed.), Pearson International Edition.
- SADIK, F. (2002). “Okul Öncesi Öğretmenlerinin Sınıf İçinde Karşılaştıkları Problem Davranışların Nedenleri.” *Öğretmen Dünyası*, 23(272), 31-34.
- SMITH, C. J. ve LASLETT, R. (2002). *Effective Classroom Management s Teacher's Guide*. (Second edition), London: Taylor & Francis e-library. <https://doi.org/10.4324/9780203130087>

- ŞAHİN, S., ve ARSLAN, M. C. (2014). “The Effects of Teacher Strategies Used Against Undesirable Student Behaviours On Students According to Student and Teacher Opinions.” *Turkish Studies International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(2), 1399-1415.
- TEMİZ, S. (2020). “Okul Öncesi Öğretmenlerinin Sınıflarında Karşılaştıkları Öğrenci Davranış Problemleri, Bu Problemlerin Öğretme-Öğrenme Sürecine Etkileri Ve Bunları Yönetme Stratejileri.” *Uluslararası Liderlik Eğitimi Dergisi*, 1(1), 1-10.
- TERTEMİZ, N. (2004). Sınıf yönetimi ve disiplin. Leyla Küçükahmet (Edt.). *Sınıf Yönetimi* içinde (s. 51-72). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- UPSHUR, C., WENZ-GROSS, M., ve REED, G. (2009). “A Pilot Study of Early Childhood Mental Health Consultation For Children With Behavioral Problems in Preschool.” *Early Childhood Research Quarterly*, 24(1), 29–45. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2008.12.002>
- UYSAL, S., AKBABA-ALTUN, S., ve AKGÜN, E. (2010). “Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocukların İstenmeyen Davranışları Karşısında Uyguladıkları Stratejiler.” *İlköğretim Online*, 9(3), 971-979.
- WARNER, L. ve LYNCH, S.A. (2004). *Preschool Classroom Management 150 Teacher Tested Techniques*. Beltsville: Gryphon House, Inc.
- YAĞAN-GÜDER, S., ALABAY, E., ve GÜNER, E. (2018). “Okul Öncesi Öğretmenlerinin Sınıflarında Karşılaştıkları Davranış Problemleri ve Kullandıkları Stratejiler.” *İlköğretim Online*, 17(1), 414-430. <https://doi.org/10.17051/ilkonline.2018.413792>
- YAVUZER, H. (2019). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- YÖRÜKOĞLU, A. (2000). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- YÜCESOY-ÖZKAN, Ş. (2016). Otizm spektrum bozukluğu olan bireylerde davranış yönetimi. Cavkaytar, A. (Ed.), *Otizm Spektrum Bozukluğu* içinde (s. 169-208). Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- ZHANG, X. ve SUN, J. (2011). “The Reciprocal Relations Between Teachers’ Perceptions of Children's Behavior Problems and Teacher–Child Relationships in The First Preschool Year.” *The Journal of Genetic Psychology*, 172(2), 176-198. <https://doi.org/10.1080/00221325.2010.528077>